

Uitkomsten Expertsessie Vrijstellingen

2 februari 2022

MBO Brigade

De MBO Brigade organiseert van tijd tot tijd expertsessies. Tijdens zo'n sessie worden casussen die door mbo-scholen zijn ingediend besproken. Op 2 februari 2022 stond het onderwerp vrijstellingen centraal. Scholen hebben de afgelopen periode verschillende vraagstukken ingebracht waarbij de uitvoering schuurt met de wetgeving. In de sessie hebben we de zes meest prangende besproken en mogelijkheden in de uitvoering met elkaar gedeeld. Vervolgens zijn de resterende vragen besproken. De sessie is bijgewoond door zo'n 25 beleidsadviseurs van mbo-scholen. Hieronder vind je in het kort de uitkomst van de besproken casussen en antwoorden op overgebleven vragen.

Deel 1: Zes knellende vraagstukken

Thema: Vraagstukken rondom Artikel 3b lid 5 Examen- en kwalificatiebesluit (EKB)

Casus 1. Volgens de wet is er geen vrijstelling mogelijk voor generieke vakken o.b.v. hbo diploma of elders behaald resultaat/certificaat (B.v. Cambridge, Anglia, etc.) Hoe daarmee om te gaan? Bijvoorbeeld: Certificaat Cambridge taalniveau C1, maar student moet alsnog A2 examen maken.

Aanvulling op casus door deelnemers

Het is opmerkelijk dat een Cambridge C1 certificaat geen vrijstelling voor Engels A2 oplevert of dat er op basis van een hbo diploma Nederlands geen vrijstelling verleend kan worden voor de generieke eisen. Met het toenemende belang van LLO is het wenselijk om ruimer om te gaan met de regels rondom vrijstelling.

Reactie MBO Brigade

Op dit moment is vrijstelling voor generieke examenonderdelen alleen mogelijk op basis van een afgelegd deel-, eind- of staatsexamen behaald binnen een andere beroepsopleiding (of dezelfde beroepsopleiding bij een andere instelling) of binnen havo of vwo. Deze examens moeten zijn gebaseerd op de referentieniveaus. Dit betekent dat het op dit moment inderdaad niet mogelijk is om vrijstelling te verlenen op basis van een Cambridge certificaat¹. Cambridge is niet afgenomen via een landelijk centraal examen. Hierdoor is er geen zicht op de kwaliteit vanuit de overheid. Vergelijkbaarheid was een belangrijk argument voor de huidige regel uit het EKB. Het ministerie is echter voornemens om meer ruimte voor vrijstellingen te creëren. Daardoor wordt het naar verwachting mogelijk dat studenten vanuit havo, vwo of hbo, die examens hebben afgelegd vóór de referentieniveaus ook vrijstellingen kunnen aanvragen. Bij het aanpassen van dit beleid wordt ook de mogelijkheid van vrijstelling met Cambridge bekeken. Doel is om meer mogelijkheden te creëren voor studenten om aan te tonen dat ze aan het vereiste niveau voldoen. Op de korte termijn wordt samen met mbo-scholen bekeken wat er mogelijk is en 1 augustus 2023 is het streven om deze aanpassingen daadwerkelijk door te voeren.

¹ Cambridge is recentelijk gecertificeerd als examenleverancier voor de instellingsexamens Engels in het mbo. *Alleen* indien Cambridge als instellingsexamen is ingezet in het mbo kan bij doorstroom (naar een andere opleiding) vrijstelling worden verleend voor het betreffende IE.

Casus 2. Waarom kan op basis van buitenlandse waardepapieren (België, Duitsland) geen vrijstelling worden verleend voor generieke eisen, als is aangetoond dat het juiste niveau wordt beheerst? Mogen percentages worden omgerekend naar cijfers? Is omzetting diploma van SBB naar Nederlandse waardering op zichzelf wel of niet genoeg? Is hier aanvullende wet- en regelgeving nodig? Hoe kunnen scholen hier vooraf zo goed mogelijk over communiceren naar de student?

Aanvulling op casus door deelnemers

Het omzetten van diploma's met een diplomawaardering is ook relevant voor scholen buiten grensregio's. Bijvoorbeeld door de toenemende internationalisering en asielzoekers die een status krijgen. Het aanstellen van een deskundig panel dat aanvragen beoordeelt en een overzicht met toegestane vrijstellingen wordt als nuttige suggestie geopperd. Het is tevens schrijnend als een school weet dat een student het niveau beheerst, maar hier geen bewijsstuk met cijferresultaten voor kan aantonen. Meer ruimte voor vrijstelling betekent tevens meer werk voor examencommissies om een goed oordeel te vellen over de aanvraag tot vrijstelling. Het belang van de student ligt voorop. Percentages in plaats van cijfers zorgen op verschillende manieren voor problemen in de verantwoording, bijvoorbeeld naar BRON. Tegelijkertijd geeft het wel zicht op wat de student kan.

Reactie OCW & MBO Brigade

Er kan op dit moment alleen vrijstelling worden verleend voor de generieke vakken op basis van eind-, staats- of dealexamen afgestemd op de gevraagde referentieniveaus. Deze examens moeten ook nog eens op havo, vwo, een andere beroepsopleiding of dezelfde beroepsopleiding in het mbo zijn afgelegd. In het buitenland behaalde waardepapieren voldoen hier niet aan, er is in ieder geval geen centraal examen afgelegd. Het toestaan van verschillende waardepapieren en bijbehorende bewijslast brengt automatisch meer diversiteit in de beoordeling en bovendien meer druk op examencommissies met zich mee. De conclusie is dan ook voor nu dat een buitenlands diploma is in geen gevallen voldoende bewijslast om in aanmerking te komen voor vrijstelling van de generieke eisen. Om teleurstelling bij studenten te voorkomen is het van belang om hier bij de start van de opleiding eenduidig en helder over te communiceren.

Thema: Instroom vanaf HAVO/VWO/VMBO

Casus 3

Volgens de wet is het mogelijk om voor een CE en IE vrijstelling te geven op basis van HAVO examens. Echter, HAVO examens bestaan uit 5 onderdelen en het is lastig/onduidelijk dit om te rekenen. Bij het doorgeven van cijfers aan DUO komt een foutmelding, want DUO accepteert slechts één cijfer voor vrijstelling voor HAVO.

Aanvulling op knelpunt door deelnemers

Examencommissies willen geen onderzoeksbureau worden om dergelijke zaken uit te zoeken. In systemen als Magister moet voor iedere aanpassing verschillende zaken worden verbouwd. Dit kost veel tijd en geld, los van het feit dat uitzonderingen inbouwen het risico op menselijke fouten vergroot. In de praktijk wordt er pragmatisch mee omgegaan, bijvoorbeeld door het eindcijfer op alle losse onderdelen in te vullen. Het probleem zit niet bij de wet, maar bij de systemen.

Reactie OCW & MBO Raad

Er is niet zoiets als een 'recht op vrijstelling'. Het is mogelijk om alleen voor het gehele examen of op onderdelen vrijstelling te verlenen. De keuze hiervoor wordt gemaakt door de examencommissie. DUO is voornemens om het mogelijk te maken dat ook cijfers voor

de verschillende onderdelen ingevoerd kunnen worden (in plaats van alleen het eindcijfer). Bij de beoordeling of er een vrijstelling verleend kan worden op onderdelen, is het relevant en belangrijk om uit te zoeken hoe de instellingsexamens zijn afgenomen binnen het voortgezet onderwijs. Eventueel kan een PTA worden opgevraagd. Syllabi op de website van SLO geven meer duidelijkheid over de inrichting van havo examens, op basis waarvan gekeken kan worden voor welk onderdeel vrijstelling mogelijk is.

Thema: Meenemen van resultaten bij doorstroom in de eigen instelling

Casus 4

Waarom geeft de wet geen ruimte om – wanneer de student intern doorstroomt naar een aanverwante opleiding – automatisch vrijstelling te verlenen? Nu wordt dit als een administratieve last ervaren, doordat de student dit formeel moet aanvragen.

Aanvulling op knelpunt door deelnemers

Scholen gaan hier verschillend mee om:

1. Ruimte nemen om examenresultaten direct te overnemen
2. Semiautomatisch verlenen van vrijstelling met akkoord van student
3. Nemen van een voorgeprogrammeerd besluit door de examencommissie bij crebowissel

Deze oplossingen hebben als doel het minimaliseren van de administratieve last voor de student en tegelijkertijd toch voldoen aan de wettelijke eis om een officieel vrijstellingsverzoek in te richten. Mogelijke verruiming van de regels in kader van automatische vrijstelling bij een opleidingswissel brengt weer nieuwe aandachtspunten met zich mee in de systemen. Duidelijkheid en eenduidigheid op dit thema is wenselijk. Nu gaan scholen hier op verschillende manieren mee om.

Reactie Kennispunt Onderwijs & Examinering

Juridisch gezien moet de examencommissie bij iedere aanvraag beoordelen of de student in aanmerking komt voor vrijstelling, en het verzoek moet altijd geïnitieerd worden vanuit de student. Er bestaat niet zoiets als een automatische vrijstelling. De examencommissie mag namelijk geen enkele twijfel hebben over de benodigde vaardigheden van de student bij het betreffende examenonderdeel. Bovendien moet de student tijdig op de hoogte worden gebracht van de uitkomst van de vrijstellingsaanvraag. Deze harde lijn is gezet om onterechte toewijzingen van vrijstelling en het terugdraaien ervan te voorkomen.

Thema: Cijferdifferentiatie en vrijstellingen

Casus 5

Cijferdifferentiatie resulteert in onduidelijkheden. Bij een in niveau 3 behaald resultaat dat is vastgesteld door de examencommissie kan geen cijferdifferentiatie worden toegepast, wanneer de student afstroomt naar niveau 2. Als het cijfer nog niet is vastgesteld, kan wel cijferdifferentiatie worden toegepast. Dit werkt 'creatief boekhouden' en administratieve rompslomp in de hand. Kan dit worden aangepast of afgeschaft?

Aanvulling op casus door deelnemers

Er is veel discussie over wanneer wel en geen cijferdifferentiatie plaatsvindt. Het zou een tijdelijke maatregel zijn, het werkt nu bovendien ongelijke behandeling in de hand. In de uitwisseling met DUO levert het bovendien ook administratieve uitdagingen op.

Reactie OCW & MBO Raad

Cijferdifferentiatie zou inderdaad een tijdelijke oplossing zijn, omdat bleek dat de het niveau 2F niet voldoende passend is bij de niveau 2 studenten. Dit is echter geen mooie oplossing, dus OCW is voornemens dit aan te passen. Op dit moment wordt er een evaluatie uitgevoerd naar de referentieniveaus. Op basis daarvan wordt bezien of en op welke manier het examenonderdeel Nederlandse taal in het mbo wordt aangepast. Onderdeel hiervan is ook een passende oplossing voor niveau 2, waardoor cijferdifferentiatie niet meer nodig hoeft te zijn. Het is op dit moment nog niet bekend hoe snel eventuele aanpassingen doorgevoerd zullen worden.

Thema: Vrijstellingen en keuzedelen

Casus 6.

Er heerst onduidelijkheid over vrijstellingen in relatie tot keuzedelen met een niveau-aanduiding. Kan je vrijstelling verlenen voor een keuzedeel dat gekoppeld is aan een niveau 2 opleiding, wanneer de student doorstroomt naar niveau 3?

Aanvullingen op knelpunt door deelnemers

Volgens de wet mag er geen ondoelmatige overlap zijn tussen het keuzedeel en de kwalificatie, maar overlap tussen keuzedelen mag wel. Examencommissies hebben behoefte aan extra uitleg, bijvoorbeeld over waarom remediërende keuzedelen nooit vrijgesteld kunnen worden maar andere keuzedelen weer wel. Overigens werkt de overlapchecker van SBB goed en geeft aan of er sprake is van overlap met de kwalificatie.

Reactie MBO Brigade

Keuzedelen kennen geen niveau. Bij het verlenen van vrijstelling moet de examencommissie wel controleren over geen sprake is van ondoelmatige overlap met de kwalificatie. Dit kan door de overlapchecker te gebruiken. Kortom, er is wat dit betreft veel ruimte voor het verlenen van vrijstellingen.

Deel 2: overgebleven vragen

Vraag 1: Hoe kan de examencommissie verantwoordelijk worden gesteld voor de vrijstelling van loopbaan- en burgerschap als dit geen examen is, maar onderdeel van het onderwijs?

Aanvullingen op vraag door deelnemers

Soms wordt helemaal geen vrijstelling voor loopbaan- en burgerschap verleend. Reden daarvoor is dat de onderwijsteams schoolbreed beleid hebben opgesteld en het belangrijk vinden dat de student gedurende zijn of haar gehele opleiding hier aandacht aan besteedt. Burgerschap is altijd actueel dus loopt altijd door. Het onderwijsteam is verantwoordelijk voor het bepalen van de inspanningsverplichting, zij leveren dit aan bij de examencommissie. De scheidslijn van de verantwoordelijkheid tussen onderwijsteam en examencommissie is soms niet helemaal duidelijk.

Reactie MBO Brigade

Vanuit het EKB wordt loopbaan- en burgerschap als generiek examenonderdeel gezien, waardoor de examencommissie ook moet controleren of er voldaan is aan de inspanningsverplichting. Hoe deze verplichting wordt ingevuld (en hoeveel ruimte er dus ook is voor het verlenen van een vrijstelling) ligt bij de onderwijsinstelling. Een pragmatische omgang is mogelijk waarbij het onderwijsteam de bewijsstukken onderzoekt en aanlevert en waarbij de examencommissie alleen de formele vrijstelling geeft.

Vraag 2: Waarom leggen we niet alle behaalde examenonderdelen (hele kerntaken, generieke examenonderdelen) structureel vast bij DUO? Op die manier kunnen onze examencommissies erop vertrouwen dat een daar opgenomen examenresultaat zorgvuldig door een voorgaande examencommissie is vastgesteld. Dan wordt het mogelijk om op basis van inzage in dat register vrijstellingen te verlenen. Dat scheelt in het papierwerk.

Aanvullingen op vraag vanuit deelnemers

MBO-verklaringen en de onderliggende examenonderdelen worden nu niet bij DUO geregistreerd. Waarom zetten we dit niet gedetailleerder door, zodat op een meer accurate manier vrijstelling kan worden verleend op basis van die resultaten? De mbo-verklaring bevat ook cijfers en dat waardedocument kan worden opgenomen als bron voor vrijstelling. Één landelijke registratie kan helpen om onduidelijkheden te voorkomen. Vertrouwen in elkaar is belangrijk. Onafhankelijk van de manier waarop is geëxamineerd is het wenselijk om daarop te vertrouwen. Oproep tot minder (complexe) regels.

Reactie MBO Brigade

De DUO uitdraai kan worden ingezet als bron voor vrijstelling. Bij DUO is niet bij alle onderdelen zichtbaar of er sprake is geweest van een vrijstelling of überhaupt welk resultaat is gehaald. Echter, aanpassing van de systemen bij DUO is niet eenvoudig. Anderzijds is er ook behoefte aan ruimte en flexibiliteit in de wijze waarop resultaten worden vastgelegd. Kortom, er bestaat een lastig spanningsveld tussen eenduidigheid enerzijds, en ruimte voor maatwerk anderzijds. Ervaringen met onder andere de mbo-verklaring moet uitwijzen of op termijn toch nadere aanscherping van de regels m.b.t. het uitwisselen van gegevens met DUO wenselijk is.

Vraag 3: Hoe kunnen we het aantal regels rondom vrijstellingen verminderen / versimpelen / beter uitleggen?

Antwoord: Heldere en eenduidige communicatie tussen school en student is essentieel bij het voorkomen van teleurstellingen over toch niet te verlenen vrijstellingen. Dit kan niet door wetgeving alleen opgelost worden. Er wordt gewerkt aan een meer eenduidige en consistente toepassing van vrijstelling, over de breedte van alle vrijstellingsaanvragen heen. Wat hopelijk tot vermindering van de complexiteit leidt.

Vraag 4: Mag vrijstelling worden verleend voor wettelijke beroepsvereisten?

Antwoord: Ja, dat mag. Hier gelden geen afwijkende regels voor dan bij 'reguliere' vrijstellingen. Let op, bij Engels generiek mag geen vrijstelling worden toegekend op basis van een in het VO behaald Cambridge-certificaat, maar bij beroepsgericht Engels mag dat wel.

Vraag 5: Waarom kan er geen vrijstelling voor rekenen worden verleend op basis van havo wiskunde?

Antwoord: Op basis van Wiskunde mag geen vrijstelling worden gegeven voor rekenen, omdat het een andere inhoud betreft. Alléén indien op de resultatenlijst bij het havodiploma 3F rekenen met een resultaat vermeld staat, kan vrijstelling worden verleend in het MBO. Dit geldt straks ook voor de nieuwe rekeneisen.